

KUR'AN VE SÜNNET'İN DOĞRU ANLAŞILMASINDA SÎRET'İN ÖNEMİ

Doç.Dr. Ali ÇELİK¹

Osmanlı Cihan Devleti'nin parçalanmasını müteakip, emperyalist ülkelerin tahakkümü altına giren pek çok İslâm ülkesindeki müslümanlar, gerek *pozitivist* düşüncenin dünyada yaygınlaşması, gerekse müsteşriklerin klasik kaynaklardaki bilgi boşluklarından yararlanarak İslâm'a ve Hz.Peygamber (s.a.v)'e dil uzatmaları sonucu²; İslâm dünyasında da, hem onlara cevap vermek, hem de verilen bilgilerin bilgi değerini tartışmak amacıyla³, Kur'an'ın ve Hz.Peygamber'in Sünneti'nin anlaşılması konusunda her iki kaynağın bilimsel ve tenkitçi bir bakış açısı ile yeniden değerlendirilmeye başlandığını ve bu konuda ciddî eserlerin kaleme alındığını biliyoruz.⁴ Bu konudaki çalışmaların hemen hepsinde vurgulanan ortak nokta, Kur'an ve Sünnet'in bir bütünlük içinde ele alınıp değerlendirilmesi yönündedir. Bu iki temel kaynağın birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi, Kur'an'ın da Sünnetin de doğru anlaşılmasında yetersiz kalmaktadır. Biz bu makalemizde, bu iki temel kaynağın bir anlamda uygulamaya geçtiği zaman dilimi olarak Hz.Peygamber'in Sîreti'nin/ hayatının da gözden uzak tutulmaması gerektiği üzerinde durmaya çalışacağız. Her ne kadar Sünnet kavramı da Hz.Peygamber'in Sîreti'ni anlatıyorsa da yakından incelendiğinde Sîret, Sünnet'e göre, Hz.Peygamber'in doğumundan vefatına kadar tüm hayatını kapsamı yönüyle daha şumullüdür. Bir başka ifadeyle Sünnet verileri içinde Hz.Peygamber'in hayatına dair göremediğimiz bazı ayrıntıları, Sîret verileri içinde

¹ Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi /Eskişehir

² Burada İtalyan tarihçi müsteşrik **Leon Caetani** (1868-1935)'yi ve onun yazmış olduğu **İslam Tarihi**'ni hatırlayabiliriz. Mezkur eser, 1924 yılında **Hüseyin Cahit Yalçın** tarafından Türkçe'ye çevirilmiştir.

³ Caetani, bu eserinde dinimize, Peygamberimize ve ashâbına, İslâm âlimlerine hakâret ve tecâvüzde emsâlini geride bırakmıştır. Caetani'nin bu eserinin tercümesi, ülkemizde yayımlanması sırasında, Dâru'l-Fünûn müderrislerinden **Ahmed Naim** beyle, **Sadreddin** ve **Yusuf Ziya** beyler tarafından 3-5 makale yazılarak sözü geçen kitabın itimada şayan olmadığı belirtilmeğe çalışılmış ise de en geniş tenkit çalışmasını Diyanet İşleri başkanlığı Müşâvere ve Dini Eserler İnceleme Kurulu Âza Muavini merhum **Mustafa Âsım Köksal** tarafından "**Müsteşrik Caetani'nin Yazdığı İslâm Tarihindeki İsnad ve İftiralara Reddiye**" ismiyle cevap verilmiştir. 520 sayfalık bir kitap olan bu çalışma Ankara 1986'da Diyanet yayınları arasında yayımlanmıştır.

⁴ Muhammed Hamîdullah'ın **İslam Peygamber'i**; İzzet Derveze, **Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı**; Muhammed Gazalî'nin **Fıkhu's-Sîresi**; Ebu'l-Âlâ Mevdûdî, **Tarih Boyunca Tevhid Mücâdelesi ve Hz.Peygamber'in Hayatı** ; Martin Lings'in **Hız. Muhammed'in Hayatı**; en-Nedvî'nin **Rahmet Peygamberi** gibi.

görebilmekteyiz. Onun için Sîret bilgisi, Hz.Peygamber'in hayatına dâir sadece kronolojik bilgiler olmayıp, Kur'an ve Sünnet verilerinin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir.

Konuya, bir alıntı ile girmek istiyorum:

“Bu iki unsur (=Kur'an ve Hz.Peygamber) et-tırnak gibi birbirine öylesine bağlıdır ki, bunları birbirinden ayırırsak, ne dinin gerçek anlamını kavrayabilir, ne de doğru yolu bulabiliriz. Kur'an'ı Allah'ın Rasûlünden ayırdınız mı, bir yere varamazsınız. Kitap, Nebî olmadıktan sonra kürekçisi olmayan bir kayık gibidir. Bu kayıkla acemi yolcular, hayat denizinde ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, gitmek istedikleri yere varamazlar. Kitapsız bir peygamber ise, ışığı olmayan bir kılavuz gibidir. Bu gibi durumlarda insanlar, Allah'a varmak isterken, kendilerine yol gösteren kılavuza tanrı diyerek tapmaya başlarlar. Bunun bir çok örneğini geçmiş kavimlerde gördük. Örneğin, Hindu'lar kendi peygamberlerinin hayatlarını unutup sadece kitaplarını kaptılar. Ama bu kitaplar onlar için, içlerinden çıkılmaz bir hale geldi. Ve nihayet kitaplarını da kaybettiler. Hıristiyanlar ise, kitaplarını unutup, Peygamberlerinin peşine takıldılar. O'nun kişiliği çevresinde dönmeye başladılar. Sonuç olarak, Allah'ın Peygamber'ini Allah'ın ışığı ve hatta Allah'ın oğlu yapmaktan kendilerini kurtaramadılar.

Eski çağlarda olduğu gibi çağımızda da insan, İslâm nimetine ezelden beri süregelen yine şu iki kaynaktan ulaşabilir: Birincisi, Allah'ın Kelâm'ı (Kur'an-ı Kerim), ikincisi, Sîret-i Nebevî ki artık sadece Hz.Muhammed (s.a.v)'in hayatı ve hadislerinde saklı bulunmaktadır. Her zaman olduğu gibi, bugün de insan İslâm'ın idrakine ancak Kur'an-ı Kerim'i Hz.Muhammed ve Hz. Muhammed'i de Kur'an-ı Kerim vasıtasıyla kavrayarak varabilir. Her ikisini birbirinin yardımıyla anlayabilen kimse, İslâm'ı da anlayabilmiş demektir. Aksi takdirde ne din anlaşılabilir ne de doğru yol bulunabilir.”⁵

“Sünnet ve Sîret” tabirleri bize, Hz.Peygamber (s.a.v)'den doğrudan bahseden iki ilim dalını hatırlatmaktadır. Bunlar: Siyer ve Sünnet/Hadis.

Siyer, Arapça *es-sîret* kelimesinin çoğuludur. Sözlük anlamı ise, “insanın gidişâtı, tuttuğu yol, hal ve tavır”⁶ demektir. İslâmî terminolojide "Siyer", Fıkıh ilminin uluslararası hukuk dalına verilen addır. Fakat buna rağmen, bu kelimenin ilk çağrıştırdığı anlam, *Siyer-i Nebî*, yani Hz.Peygamber(s.a.v)'in doğumundan vefâtına kadar bütün hayatıdır.

⁵ Ebu'l-Âlâ Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücâdelesini ve Hz.Peygamber'in Hayatı*, (Trc. Ahmed Asrar), Üçüncü baskı, İstanbul,1992, I,19-20

⁶ İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab* (thk. Abdullah Ali el-Kebîr) Dârul Maarif (I-VI), Kahire, trs. II,797

Hadis, Arapça (h-d-s) fiil kökünden türetilmiş olup çoğulu *ehâdis*'tir. Sözlükte, “*yeni, orijinal, haber, söz ve sözlü ifade*” gibi mânâlara gelmektedir.⁷

Sünnet kelimesi de (s-n-n) fiil kökünden gelmektedir. Bu kökten türetilen diğer şekiller de dikkate alınınca, pek çok değişik mânaya geldiği görülür. İbn Manzur (ö.711/1311), bunları şâhitleriyle birlikte zikrederek uzun bir listesini verir.⁸ Bu mânâlardan öne çıkan ve daha sonra bir terim haline gelmesinde ‘*temel mânâ*’ özelliğini taşıyan anlam: “*İyi olsun kötü olsun takip edilen yol, gidişât, metod, model*” anlamıdır. İslâm öncesi Arap literatüründe Sünnet ile Hadis tâbirleri arasında oldukça yakın bir ilişki söz konusu olması hasebiyle İslâmî terminolojide, -teknik ayrıntılarında mânâ bakımından farklılıklar gösterse de- *Hadis ve Sünnet terimleri birbiriyle eş anlamda Hz.Peygamber’in sözleri fiilleri ve takrirleri için kullanılmıştır.*⁹

Hadis/Sünnet İlmî, Hz.Peygamber’e izâfe edilen sözlerin O’na ait olup olmadığını tesbite yönelik bir ilim dalı olarak teşekkül etmiş; kendi özel metodolojisini (*İlm-i usûli’l-hadis*) geliştirmiş olmakla birlikte, *Sîret İlmî* ile doğrudan ilgilidir. Bunun içindir ki *Sîret ve Hadis/Sünnet* birbirinin mütemmimidir.

Sîret ve Sünnet’in konu edindiği hayat, Allah’ın Kur’an’da hakkında övgüyle bahsettiği, müminlere ‘*örnek*’ almaları gereken bir ‘*model*’ olarak takdim ettiği yüce bir şahsiyetin hayatıdır. Bu husus Kur’an’da şöyle ifade edilir:

“Allah ve âhiret gününü umanlar için Allah’ın Rasûlünde sizin için güzel bir örnek (=usvetün hasenetün) vardır.”¹⁰

Yine o, “*Allah’ı sevmenin, Peygamber’i sevmek ve O’na tabi olmakla*¹¹; Allah’a itaat etmenin de Peygamber’e itaat etmekle mümkün olacağından”¹² bahsedilen kutlu insanın, Allah Rasûlünün hayatıdır. Hz.Peygamber’in mümtaz şahsiyeti ve Allah katındaki yüce mevkiine rağmen o bir insandır. O’nun diğer insanlardan en belirgin farkı ise, ilâhî vahye muhatap olmasıdır. Kur’an bunu şöyle anlatır:

“De ki ben ancak sizin gibi bir insanım, (ancak) bana vahyolunuyor...”¹³

Zaten insanlara örnek olma vasfı da, insan olması yönüyledir. Aksi halde insanın, kendi hemcinsinden olmayan bir varlığı örnek alması mümkün değildir. O, bir

⁷ İbn Manzur, *A.g.e.*, göst. yer

⁸ İbn Manzur, *A.g.e.* (Beyrut, 1388/1968, (I-XV), XIII, 220-229

⁹ Muhammed Ebû Zehv, *el-Hadîs ve’l-Muhaddisûn*, 10; Accac, *es-Sünnetü Kable’t-Tedvîn*, s. 15-16

¹⁰ Ahzab, 33/21

¹¹ Âl-i İmran, 3/31

¹² Âl-i İmran, 3/32

¹³ Fussilet, 42/6

taraftan bireysel hayatının sürdürürken, diğer taraftan da kendisine tevdi edilen emâneti, risâlet görevini îfâ ediyor, vahy yoluyla Yüce Rabbinden aldığı bilgileri insanlığa sunuyor; o bilgilerin hayatta yaşanabilirliğinin pratiğini, kendi uygulamasıyla gösteriyordu. Bunu ifâde için **Yusuf el-Kardâvî**, Sünnet'i tarif ederken şöyle der :

“Sünnet, Kur'an'ın yaşanmış tefsiri , İslâm'ın ise pratik- ve de örnek- bir tatbikidir. Öyle ki Nebi, tefsir olunmuş bir Kur'an ve yaşanmış bir İslam idi.”¹⁴

Nitekim Hz.Aişe annemize Hz.Peygamber'in ahlâkından sorulunca, verdiği cevapla, O'nun ahlâkının, Kur'an'ın yaşanmış şekli olduğunu çok net bir şekilde ortaya koymuşlar ve şöyle buyurmuşlardır:

“Siz Kur'an okumuyor musunuz? O'nun ahlâkı Kur'an idi.”¹⁵

Bütün bu bilgiler ışığında şu hükmü çok rahat bir şekilde ifâde edebiliriz :

Kur'an'ı anlayabilmek için Sünnet'i; Sünnet'i iyi anlayabilmek için de Hz. Peygamber'in Sîret'ini, yani O'nun güzîde hayatını iyi öğrenmek ve anlamak gerekmektedir .

Bu önemlidir, zira Kur'an'ı tebliğ edip açıklayan Hz. Muhammed (s.a.v)'dir. Sünnet'in sahibi de O'dur. Zikredildiği gibi, O'nun Sîreti de Kur'anî bilginin uygulamaya dönüştüğü, “Sünnet” formatı haline geldiği bir zaman sürecidir. Öyleyse Sünnet'in anlaşılmasında *Kur'an, Sünnet* ve *Sîret* bir bütün olarak değerlendirilmeye alınması gerekmektedir. Kur'anî bir bilginin nihâî maksadının tesbîtinde, Hz. Peygamber'in uygulamasındaki (=Sünnetindeki) espirinin anlaşılmasında, *Sîret* çizgisinin iyi tahlil edilmesi gereklidir. Bu bütünlüğün bozulması veya eksik incelenmesi, konun eksik ya da yanlış anlaşılmasına sebebiyet verebilir. Yanlış anlaşılmalara üzerine bina edilecek bir din anlayışı ise, kendi iç bütünlüğünü koruyamaması nedeniyle, dinin uygun görmediği ya da dînî olmayan farklı yorumlara kayması kaçınılmaz olur. Çağdaş davetçilerden Muhammed Gazâlî, ***Fıkhu's-Sîre*** isimli eserinde, bu hususa şöyle temas eder :

¹⁴ el-Kardavî, Yusuf., ***Sünnet-i Anlamada Yöntem***, Kayseri, 3. Baskı, s.95

¹⁵ ***Müslim***, Müsâfirîn,139; ***Ebü Dâvud***, Salat,316; ***Nesâî***, Kıyâmu'l-Leyl, 2

“Müslümanlar hadislerin yanlış anlaşılıp yerinde kullanılmayışından çektikleri kadar uydurma hadislerden çekmemişlerdir. Bu durum öyle bir seviyeye gelmiştir ki, artık bütün hadislere şüphe nazarıyla bakanlar ve müslümanların bu hadislerden kurtulmalarını temenni edenler türemiştir.”¹⁶

“Sünnet’in anlaşılması meselesi, Saâdet asrını müteâkip hemen her dönemde gündemdeki yerini korumuş, müslümanların yaşadığı her yerde ve zamanda da korumaya devam edecektir. Müslüman hep, ”Sünnet’i nasıl yaşayabilirim?” sorusunun cevabını aramakla meşgul olmuştur. Çünkü onun hayatı, referanslarını Kur’an ve onun tefsiri demek olan Sünnet’ten almaktadır. Dolayısıyla Sünnet olmadan, ister ferdî ister toplumsal planda olsun İslâmî bir yaşayıştan sözetmek imkansızdır.”¹⁷

Hız. Peygamber’in rahle-i tadrîsinde yetişen, vahyin nüzûlüne ve onun Hız. Peygamber’in şahsında yaşanan bir hayata dönüşmesine şahit olan Sahabe-i Kiram, konunun önemini kavramışlar ve bu bilinçle Allah Rasûlü’nün hayatını, detay diyebileceğimiz inceliklere varıncaya kadar eksiksiz tesbit etmişler, sonraki nesillere Hadis/Sünnet olarak nakletmişlerdir. Tarihte Hız. Muhammed (s.a.v) kadar, mercek altına alınmış, orduya komuta edişinden; mesciddeki imâmetine, yiyip içmesinden oturup kalmasına; gözünün renginden sakalındaki ak tüylerin sayısına varıncaya kadar bütün incelikleri tesbit edilmiş ikinci bir insana rastlamak mümkün değildir. Zira O’na sahâbe olma şerefine ermiş bu insanlar(=sahâbe nesli), O’nun Allah’ın Rasûlü olduğunun farkındaydılar ve bu bilinçle O’nun her davranışını büyük bir dikkatle izliyorlardı. İşte bu titizlikle tesbit edilen güzîde hayat, rivâyetler yoluyla sonraki nesillere intikal etmiş ve o konuda yazılacak olan kitaplara malzeme teşkil etmiştir.

Sîret Kaynakları :

Rasûlüllah’ın sözleri, davranışları kısaca bütün ayrıntılarıyla tüm hayatı hakkında bizlere ulaşan bilgiler, ilk zamanlar daha çok, sadece rivâyetler şeklinde bilgi aktarımından ibâret olup, konular birbiriyle tedâhül halinde karışık olarak nakledilmekte iken, sonraları, biraraya toplanmış, İslâm bilginlerince farklı şekillerde tasnif edilmiş, yeni ilim dalları ve bu ilim dallarıyla ilgili zengin literatür meydana getirilmiştir. *Sîret-i*

¹⁶ Muhammed Gazalî, *Fıkhu’s-Sîre*(Trc.Rasul Tosun),Risâle yay. İstanbul,1987, s.43

Nebi konusunda yapılan araştırmaları, kendilerine başvuru kaynak açısından incelediğimizde bu araştırmaların genellikle *asil kaynaklar* ve *yardımcı kaynaklar* olmak üzere iki grupta toplayabileceğimiz muhtelif kaynaklara dayanmakta olduğunu görmekteyiz.

Asıl Kaynaklar, Kur'an-ı Kerim, Hadis, Delâil ve Şemâil kitapları, Özel Sîret kitapları ve Genel Tarihtir.

Yardımcı Kaynaklar da, doğrudan Sîret ve Tarihi işlemeyen fakat Sîret araştırmalarında yardımcı olabilen Edebiyat, Şiir, Biyografi Tarihi, Coğrafya, Fıkıh, Soy (Neseb) kitapları ve Lügatlarıdır.¹⁸

Bu *asil* ve *yardımcı* kaynaklar, bu alanda oluşan ilim dalları bünyesinde oluşmuştur. Bu Sîret literatürü, muhtevâ özellikleri açısından incelendiğinde, bir kısmında, doğrudan Hz. Peygamber'in şahsı esas alınmış olup, tarihî kronojik bir sıra takip edilmemiş olduğu; diğer bir kısmında ise, sadece *tarihî kronolojik sıralama* esas alınmış olduğu en belirleyici özellik olarak görülmektedir.

Hz.Peygamber'in '*şahsı*' esas alınarak meydana getirilen ilim dalları şöyledir:

-Doğrudan Hz.peygamber'i konu alan ilim dalları. Bunlar: *Hadis, Siyer, Megâzi, Şemâil ve Delâil/Hasâis*'dir.

-Dolaylı olarak Hz.Peygamber'i konu alan ilim dalları. Bunlar: *Tefsir, Fıkıh, Kelam, Tasavvuf, Tarih* vb. ilim dalları olup Hz.Peygamber'den yeri geldikçe bahseden ilim dallarıdır.¹⁹ Her iki gruptaki ilim dalları, Hz.Peygamber'i doğumunda vefatına kadar bir bütün olarak incelemekten ziyâde, O'nun farklı yönlerini detay derecesinde incelemektedirler. Hepsi topyekun, bütün yönleriyle Hz.Peygamber'i ve O'nun güzîde hayatını ortaya koyan çalışmalardır.

Tarihî-kronolojik sırayı dikkate alarak yapılan sınıflandırmada, Rasûlüllah (s.a.v)'in doğumundan ölümüne kadar yaşanan olaylar, kronolojik bir sırada, yer, zaman ve genellikle çevre şartları da dikkate alınarak işlenmiştir. Bu konularla ilgili bilgiler daha çok "*Sîret*", "*Megâzi*" ve "*Tabakât*" isimleriyle bize ulaşan kitaplarda yer almaktadır.²⁰

¹⁷ Çelik, Ali., "Sünnet'in Aktüel Değeri", *Kur'an ve Sünnet Sempozyumu* 1-2 Kasım 1997 Bildiriler, İrfan Vakfı, İstanbul,1999,s.155

¹⁸ Umerî, Ekrem Ziya.,*Medine Toplumu* (Trc. Nureddin Yıldız), 1988, İstanbul, s.29

¹⁹ Yardım, Ali., *Hadis I*,2 vd.

²⁰ Zeyveli,Hikmet., *Kur'an ve Sünnet Üzerine* (Makaleler), 1996,Ankara,s.71-72

Hız.Peygamber'i bütün incelikleriyle yakından tanımaya, O'nu ve O'nun tebilğatını daha iyi anlamaya yönelik olan bu tür tasnîfi çalışmalar, sonuçta, doğrudan Hız.Peygamber ve O'nun ilâhî vahyi nasıl yaşanır bir hayata dönüştürdüğünü gösteren belgelerdir. Konuya bu perspektiften baktığımızda, Hız.Peygamber'in hayatını konu edinen bütün ilim dallarını, en geniş anlamıyla *Sîret İlmiyle* birlikte mütâlaa etmek gerektiğini düşünüyoruz. Zira *Sîret*, Hız.Peygamber'in doğumundan vefatına kadar tüm hayatını konu edinmesi itibâriyle, âdetâ bir 'şemsiye kavram' hükmünde olup; Hız.Peygamber'den sâdır olması itibâriyle İslam dinin ikinci temel kaynağını teşkil eden Sünnet/Hadis ilmini de, içine almaktadır. Öbür taraftan, diğer ilim dalları için de referans teşkil etmektedir. Çünkü, Hız.Peygamber'in hayatı tüm incelikleriyle bilinmedikçe, doğru okunup anlaşılmadıkça gerek Kur'an ayetlerinin anlaşılması gerekse buna bağlı olarak hadis, fıkıh gibi ilmî disiplinlerin gerçek mânâda fonksiyonlarını icrâ etmeleri mümkün olmayacaktır.

Başlıca Sîret Kaynakları:

1- Kur'an-ı Kerim:

Bir bilgi kitabı değil Hidâyet kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de, Hız.Peygamber(s.a.v)'den gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak bahseden çok sayıda ayet bulunmaktadır. Ayrıca Vahyin nüzûlündeki tadrîcîlik, Hız.Peygamber'in ve içinde yaşadığı toplumun hayatıyla doğrudan ilgilidir. Yine Kur'an'da Bedir savaşı, Uhud savaşı, Hendek savaşı, Huneyn savaşı, Tebuk seferi, Hudeybiye musâlahası gibi bazı Hız.Peygamber döneminin bazı tarihî olaylarına temas edilir.²¹ Savaş ve olayları hazırlayan nedenler ve genel havayı tasvir eder. Özellikle elde edemeyeceğimiz, şahısların özel durumlarını gayet hassas bir şekilde ortaya koyar.²² Bütün bunlar, Kur'an'ın Sîret kaynaklarının başında yer almasının en önemli delilidir. Nitekim, **Muhammed İzzet Derveze**, "*Asru'n-Nebî ve Bietuhâ mine'l-Kurâni'l-Kerîm ve*

²¹ Bedir Savaşı için bkz.: 3/13,121,127,173,174; 8/7-12, 19,42-44, 67,71;38/11; Uhud Savaşı için bkz.:3/120-122,140-144,155,157,162,165-166,168,172; Hendek Savaşı için bkz.: 3/9-25,85/4-8; Huneyn savaşı için bkz.:9/25-26;Tebuk seferi için bkz.:9/38-39,81,83,90-96,102,117-118; 57/7; Hudeybiye musâlahası için bkz.: 48/1-30; 60/12

²² Umerî, *A.g.e.*, s. 29-30

Dirâsât ve 't-Tahlîlat el-Kur'aniyye' isimli eserini²³, tamamen Kur'an ayetleri ışığında yazmak suretiyle, bu konuda güzel bir örnek vermiştir.

2- Hadis/Sünnet:

Sîret araştırmasında Hadis/Sünnet'in önemine gelince, Hadisler, İslâm akîde ve âdâbını açıklar. Ahkâm Hadisleri de, Oruç, Namaz, Hacc, Zekat, Siyâsî, Mâlî ve İdârî uygulamalar gibi teşrî ve ibâdet yönünü açıklar. Hadis bilinmeden İslâm düşüncesinden sözedilemez. Hadislerde işlenen bu konuların, kültürel, ictimâî, iktisâdî ve idârî hayatla, Peygamber asrında da, sonraki asırlarda da alakası vardır. Müslümanlar Sünnet'in, hayatlarında tatbik edilmesine büyük önem verirler.²⁴ Hadis külliyyâtı, Hz. Peygamber'e ait olan ya da O'na izâfe edilen hemen her bilgiyi kendine has tertip metodları içinde muhafaza etmektedir. Bu sebepten belki tarihî bir kronolojik sıralama içinde olmasa da, ama mutlaka Hz. Peygamber'e ait bir söz veya davranış biçimini, O'nun Sîretiyle ilgili bir bilgiyi bizlere intikal ettirmektedirler. Bu nedenledir ki, Hadis/Sünnet ve Sîret birbirinin mütemmimidir. Nitekim ilk zamanlar yazılan Sîret kitaplarında nakledilen bilgiler, hadis ilminin kullandığı İsnad metodu kullanılmakta iken, daha sonraları, bu isnad ederek bilgi nakletme terkedilmiş, verilen bilgiler isnadsız olarak zikredilmiştir.

3- Özel Sîret Kitapları :

Sîret Kitapları denilince, Hz. Peygamber'in hayatını tarihî kronoloji içinde doğumundan vefatına kadar belli bir tertip içinde ele alan kitaplar anlaşılmaktadır. Bu nevi eserler, özellikleri îtibâriyle Kur'an-ı Kerim ve Hadislerden sonra gelir. İlk sîret kitapları -genellikle *el-Megâzî* ismi ile te'lif edilmişlerdir- Hz. Peygamber'in hayatını bütün incelikleriyle gözlemlemiş olan ashâbın sağ olduğu, tâbiîler devrinde, erken denilebilecek bir dönemde yazılmış olmaları hasebiyle, ilmî değere hâizdirler. Zira ashâb, bu yazıya geçirmeyi reddetmemişler, bilakis sîretle ilgili haberlerin derlenip korunarak yayılmasına yardımcı olmuşlardır. Bu bilgiler, Hadis, Megâzi vb. rivâyetler arasından seçilip kronolojik bir tertibe tabi tutularak özel sîret kitaplarını oluşturmuşlardır. Sîret kitaplarının erken bir vakitte yazılmış olması, tahrif, mubâlağa, zâyi ihtimallerini büyük bir oranda azaltmıştır.

²³ M. İzzet Derveze'nin bu eseri Türkçeye Mehmet Yolcu tarafından "*Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*" ismiyle tercüme dilmiş olup eserin ilk baskısı, 1989'da İstanbul'da neşredilmiştir.

Bu konuda ümmetin oluşturduğu zengin literatür arasında hemen akla, İbn İshak (ö.150/767)'in “*es-Sîretü'n-Nebeviyye*” si ; İbn Hişam (ö. 218/833)'in “*Sîretü İbn Hişam*” ı ; İbn Cerir et-Taberî (ö.)'nin “*Tarih*”i ve İbn Sa'd (ö.)'in “*Tabakat*” ı gelmektedir. Bu eserler, aynı zamanda 'Klasik Sîret' kaynakları olup, yukarıda geçtiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v)'in hayatı *Tarihî-kronolojik* sıra dikkate alınarak yazılmış eserlerdir. Klasik Sîret kaynakları incelendiğinde hemen hepsinde, birbirine benzer bir üslûp beraberliği göze çarpmaktadır. Meselâ Hz.Peygamber (s.a.v)'in peygamberlikten önceki hayatı ile olsun, yaşadığı ortamlarla olsun verilen bilgiler çok kısa olarak sunulmakta, Hz.Peygamber'in (s.a.v), Câhiliyye toplumunda meydana getirdiği değişim ve dönüşümün nasıl gerçekleştiğine işaret edecek, sosyolojik ilgilerini kurarak yorumlar getiren bilgilere pek fazla rastlanılmamaktadır. **İzzet Derveze**, klasik Sîret Kitapları hakkında şu değerlendirmede bulunur:

“Klasik sîret kitapları yazarların çoğunun –Peygamber (s.a.v)'in risâlet öncesi asrı ve çevresiyle ilgili konularda- titiz davranmamalarına ve bu konuya önem vermemiş olmalarına akıl erdirmek zordur. Onların bu asır ve çevre ile ilgili olarak kaydettikleri, Peygamber (s.a.v)'in şahsı ile alakalı olan konularla sınırlıdır: Peygamber'in soyu, ailesi, kabilesi, doğumu, emzirilmesi, himâye edilişi, yolculukları ve evlilikleri. Çok nâdir olarak bu asrın durumu ve bu çevrenin sosyal, ekonomik, siyâsal ve dini konumu ile ilgilenirler. Rasûlüllah'ın ortaya çıktığı ve O'nun , büyük bir başarı ve geniş bir yayılma gösteren ve hatta tüm dünya hayatına her açıdan büyük katkılarda bulunmakta olan bu çağrısının ilk olarak gündeme geldiği ortamı aydınlatacak, onlara ışık tutacak malzemeye ne de az yer verirler.”²⁵

Diğer taraftan hem Hadis külliyatı hem de Sîret kitapları, aynı müşterek konuyu işlemiş olmalarına, hatta çok defa aynı rivâyetleri zikretmelerine rağmen, kaynaklar arasında ve kaynaklarda nakledilen bilgiler arasında farklılıkların olduğu da bilinen bir gerçektir. Özellikle klasik Sîret Kitaplarında nakledilen bilgilerin bilgi değerine gelince, bu bilgiler arasında *ifrat* ve *tefrite* gidildiğini gösteren örneklere sıkça rastlamak mümkündür.

Sonuç yerine :

Kur'an ve Sünnet'in doğru anlaşılmasında Hz.Peygamber'in Sîreti'nin de gözardı edilmemesi gerekmektedir. Kısaca Kur'an-Sünnet ve Sîret bütünlüğü

²⁴ Umerî, A.g.e., s. 31

perspektifi muhafaza edilmelidir. Çünkü Sîret, her iki kaynağın uygulama ve yorumlanma alanı bulduğu zaman dilimi -Hz.Peygamber'in risâlet dönemi- hakkındaki bilgi boşluklarının doldurulmasında; fotoğrafın daha net bir şekilde ortaya çıkmasında büyük önem arz etmektedir. İşte bu bütünlük bize, nebevî anlatımın tarîhî arka planını tanıma imkanı sağlayacaktır. Şüphesiz bu açıdan Sîret önem arz etmektedir. Ancak burada başka bir sorunla karşılaşmaktayız, o da: Sîret'in bize sunduğu bilgilerin niteliğidir. Ne derece güvenilir olup olmadığıdır. Bu noktada da Sîret verilerinin Kur'an ve Sünnet verileriyle bütünlük arzedip arzetmediğinin tesbit edilmesi problemi çözecektir. Onun için özellikle klasik Sîret kitapları okunurken verilen bilgiler arasındaki ifrat ve tefrit noktalarına düşmemek için bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlara şöyle işâret edebiliriz::

- Bilinmesi gereken ilk şey, Yukarıda zikredilen Sîret kaynaklarının, önem ve içerik bakımından birbirinden farklılık arz ettiğiidir. Hepsi aynı kefeye konamaz. Tarih veya Edebiyat kitaplarının bir rivâyetiyle, Kur'an veya Sahih bir hadisin değiştirilmesi mümkün değildir.²⁶

-Hz.Peygamber'in Sîretinin, bu konuda yazılmış temel kaynaklardan öğrenilmesidir. Bir takım ahlâk kitaplarından veya daha tâlî derecedeki eserlerden öğrenmeye çalışmak ifrata ya da tefrite düşme riskini artıracaktır. Çünkü bu nevi eserlerde duygusal, hissî ve abartılı yaklaşımlar oldukça fazla olduğundan asıl verilmesi gereken bilgi gölgede kalmaktadır.

-Gerek Sîret konusunda yazılmış eserler (İbn İshak (ö.150/767)'in "*es-Sîretü'n-Nebeviyye*" si ; İbn Hişam(ö. 218/833)'in "*Sîretü İbn Hişam*" ı gibi) okunurken, gerekse *Hadis/Sünnet* külliyyâtının ihtiva ettiği rivâyetler okunurken, verilen bilgiler arasındaki uygunluğa azamî dikkati göstermek gerekmektedir. Hatta özellikle hadis rivâyetlerinin doğru anlaşılması konusunda, bununla da yetinmeyip gerektiğinde diğer ilim dallarıyla olduğu gibi, özellikle Tarih ilminin verilerine de başvurulmalı, verilen bilgiler arasında mutâbakat aranmalıdır. Çünkü hem *Hadis/Sünnet* külliyyâtının ihtivâ ettiği rivâyetler arasına –hadis bilginlerinin hadisleri toplamada gerekli hassasiyeti göstermiş olmalarına rağmen – hem de *Sîret* kitaplarında geçen rivâyetler arasına pek çok uydurma rivâyetlerin karıştığı bilinen bir gerçektir.

²⁵ İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, s.11

-Sadece zikredilen bir rivâyetin, *makbul* ve *mûteber* hadis kitaplarında veya meşhûr *Sîret* kitaplarında geçiyor olmasıyla yetinmek, çok kere hataya düşülmesine sebebiyet verebilir. Bir rivâyetin *sebeb-i vürûdu'* nun bilinmesi, onun doğru anlaşılmasında hataya düşme riskini azaltacaktır. Sebeb-i vürûdun bilinmesi ise, o rivâyetin tarihî arka planının bilinmesi demektir.

-Bu konuda bize en çok fayda verecek, sebeb-i vürûdu tesbit etmemize yardım edecek olan *Hadis/Sünnet* ve *Sîret* rivâyetlerini, Kur'an-ı Kerim'de Hz.Peygamber'in hayatıyla ilgili pek çok referansı da dikkate alarak, Kur'an ışığında okumak, öğrenmek ve anlamak gerekecektir. Yani *Kur'an- Sünnet ve Sîret* bütünlüğünü gözetererek okumak olacaktır. Bunu Mevdûdî şöyle tesbit eder:

“Eski çağlarda olduğu gibi çağımızda da insan, İslâm nimetine ezelden beri süregelen yine şu iki kaynaktan ulaşabilir: Birincisi, Allah'ın Kelâm'ı (Kur'an-ı Kerim), ikincisi, Sîret-i Nebvî ki artık sadece Hz.Muhammed (s.a.v)'in hayatı ve hadislerinde saklı bulunmaktadır. Her zaman olduğu gibi, bugün de insan İslâm'ın idrakine ancak Kur'an-ı Kerim'i, Hz.Muhammed ve Hz. Muhammed'i de Kur'an-ı Kerim vasıtasıyla kavrayarak varabilir. Her ikisini birbirinin yardımıyla anlayabilen kimse, İslâm'ı da anlayabilmiş demektir. Aksi takdirde ne din anlaşılabilir ne de doğru yol bulunabilir.”²⁷

-Hz.Peygamber'in hayatıyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de pek çok referans bulunmaktadır. Bu referanslar dikkate alınarak Hz.Peygamber (s.a.v) tanınmaya ve tanıtılmaya çalışılmalıdır.Yani *H.z.Peygamber (s.a.v) 'i devamlı mucizeler yaratan, hârikulâde işler yapan bir masal kahramanı şeklinde değil, tabî bir hayat yaşamış bir insan, ama, aynı zamanda da Allah'ın insanlar arasından seçmiş olduğu bir Nebî-Rasûl olma özelliği içinde öğrenmek ve anlamak gerekmektedir.* Bu dengenin iyi korunması zorunludur.

-Zira Hz.Peygamber'i ve Onun hayatını anlama konusunda çoğu zaman *tenzih* ve *takdis* konusunda yapılan aşırılıklar sonucu hataya düşülmektedir. Bu hata bazen, sevgi ve duygusallıktaki aşırılığın getirdiği bir hata olabilmektedir. Meselâ, Hz.Peygamber'in Nebîlik-Rasûllük vasfına fazlaca vurgu yapılmakta, bunun sonunda Kur'an ayetiyle sabit olan '*beşerilik*' vasfı gözardı edilerek, açıkça ifâde edilmese de

²⁶ Böyle bir hataya düşenlerden biri de *Advâun ale's-Sünneti'l-Muhammediyye* adlı kitabıyla Ebû Reyze'dir. Mustafa Sıbâî'nin *es-Sünnetü ve Mekânetuhâ fi't-Teşrî'l-İslâmî* adlı eserinde bunun tenkidini bulabilirsiniz. (Umerî, A.g.e., göst yer. Dipnot)

²⁷ Mevdûdî, A.g.e., s. 19-20

çizilen Peygamber tasvirleriyle âdetâ bir ‘meleklik’ hüviyeti izâfe edilmekte, O’nun bir beşer olarak yapmış olduğu her davranışında hikmetler aranmaya, vahiyle ilgi kurulmaya ve nihayet Hz.Peygamber’den sadır olan her şeyin vahy eseri olduğu inancıyla beşer üstü bir kimliğe büründürülmeye çalışılmaktadır.(Bu konuda Delâil/Hasâis ve Şemâil Edebiyatında pek çok örnekler görmemiz mümkündür. Bkz. Beyhakî’nin, *Delâilu’n-Nübüvve’si*; Kâdî İyaz’ın, *eş-Şifâ’sı*; Kastallânî’nin *el-Mevâhibu’-Ledüniyye’si* vb.). Böyle bir inanç hem Kur’an’a hem de Hz.Peygamber’in kendi beyanlarına ters düşmektedir. Bu, sevgi ve duygusallıktaki ifratın getirdiği bir sonuçtur. -Diğer taraftan, sevgi ve muhabbette aşırılığa düşmemek düşüncesiyle, Hz.Peygamber’in Nebîlik-Rasûllük vasfı gözardı edilerek, sıradan bir insan muâmelesine tâbî tutulmakta, bunun sonucu olarak da O’nun sözleri, fiilleri ve takrirleri kısaca Sünnet’i eleştirilmekte, tâbir câiz ise, “O’nun risâlet görevi sadece Kur’an’ı tebliğden ibarettir”, diyerek Allah’ın O’na verdiği ‘beyan ve teşrî görevi’ unutulmaktadır.

Hayatımızı inancımız istikâmetinde şekillendirme yönünde gayret ederken, Kur’an’ı ve Sünnet’i daha iyi anlayabilmek için Hz.Peygamber’in Sîreti’yle birlikte Kur’an-Sünnet ve Sîret bütünlüğü içinde ifrat ve tefrite düşmeden anlamaya çalışmak en doğru yol olacağı kanaatimizi burada ifade etmek isteriz.

(*Vallahu a'lemu bi's-sevâb.*)